

dr. Mógor Judit

„BOMBA-HÍREK” AZ INTERNETES MÉDIÁBAN

Nagy erőket mozgósító, sajátos feladatokat kellett végrehajtaniuk a katasztrófavédelemben együttműködő szervezeteknek 2008 nyarán. Budapesti építkezési helyszíneken több alkalommal találtak a II. világháborúból származó, fel nem robbant bombákat, amelyek miatt egész kerületeket kellett kiüríteni a tűzszerészeti tevékenység idejére. A dolgozat a kiürítéshez kapcsolódó lakossági tájékoztatási tevékenység szociológiai oldalát vizsgálja a vonatkozó szakirodalom, jogi szabályozás és internetes híroldalakon megjelent tájékoztatások elemzésével.

BEVEZETŐ

2008 nyara a bomba-találások időszaka volt Budapesten. Több alkalommal is olyan méretű II. világháborús robbanótestet fedeztek fel különböző építkezéseken, amelyek miatt többeszes létszámban kellett az érintett területeket kiüríteni. Ezek az események klasszikus katasztrófavédelmi/polgári védelmi feladatokat jelentettek, de szerencsére békés körülmények közötti feladatokat: időrendben az első teendők között volt a kitelepítés megszervezése, a végrehajtó szervek munkájának összehangolása, ezt követően, illetőleg egyidejűleg a lakosság tájékoztatása a követendő magatartási szabályokról és a kijelölt befogadó-állomásokról, majd a közreműködés a terület elhagyásában. Gondoskodni kellett a befogadóhelyeken az ellátás megszervezéséről, a szükséges egészségügyi segítségnyújtásról, a folyamatos információ-adásról, végül a „visszaköltözésről” és az eredeti állapotok helyreállításáról - mindezt erőteljes logisztikai támogatásnak kellett a háttérből segíteni. Nagy hangsúlyt kap ilyenkor a döntéselőkészítés, az információk szervezetek és személyek közötti áramlásának biztosítása.

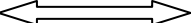

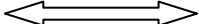
A polgári védelemről szóló törvényben a feladatok felsorolásánál az elsők között szerepel a lakosság felkészítése a védekezés során irányadó magatartási szabályokra, valamint a figyelmeztetés, riasztás, tájékoztatás¹. A lakosság polgári védelmi felkészítése ma már nem ölt olyan méreteket, mint a hidegháború időszakában, hiszen megváltozott a veszélyeztetés, a fenyegetettség, ennek következtében több generáció nőtt fel, akiknek nincs ismeretük a teendőkről, így különösen fontossá vált a széleskörű tájékoztatás. Napjaink technikai fejlettsége ugyanakkor hihetetlenül sok lehetőséget nyújt a hírek-rémhírek-álhírek továbbítására, a média pedig „nagy üzlet”, ezért a társadalmi jelenségek között a katasztrófa-hírek tudósítása szinte önálló életet kezd élni. Pszichológusok, szociológusok vizsgálják, hogy milyen következményekkel járnak, milyen hatást gyakorolnak a társadalom különböző rétegeire az élő, egyenes adásban mutatott fegyveres konfliktusok, természeti katasztrófák, személyes és tömeges balesetek. A televíziós híradók készítőinél nagy motiváció a minél magasabb nézettség elérése, az internetes hírlapoknál pedig a minél nagyobb olvasottság. Mégis a média különleges szerepet kap, mondja Császi Lajos, hiszen a média informál, interpretál, továbbá érzelmileg és morálisan támogatja a bajba jutott közösséget a katasztrófa minden fázisában [1]. Egy milliós lakosú nagyváros kerületének kiürítési feladatainál éppen ezen jellemzőket kell kihasználnia a katasztrófavédelemért felelős szervezeteknek, éppen az az elérendő célja a tájékoztatásnak, hogy a lehető legtöbb emberhez eljusson. Mindezek alapján jelen dolgozat keretei között a szociológiai szakirodalom áttekintésével és a média egy

¹ a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény 4. §

szeletének – az internetes híroldalakon adott tudósítások - elemzésével azt vizsgáltam, hogyan működik napjainkban a katasztrófákkal kapcsolatos tájékoztatás.

A NYILVÁNOS KOMMUNIKÁCIÓ

A modern demokráciák egyik lételeme a nyilvánosság. A katasztrófavédelem területén a már idézett polgári védelmi törvény rögzíti, illetve a katasztrófák elleni védekezésről szóló törvény kimondja, hogy minden személynek joga van megismerni a környezetében lévő katasztrófaveszélyt és elsajátítani az irányadó védekezési szabályokat². Eme jog az állami intézmények oldaláról kötelezettségként jelenik meg, azaz a katasztrófavédelemben is biztosítani kell a nyilvánosságot, mint kommunikációs közvetítési szférát [2]. Továbbmenve, azt az Angelusz Róbert által definiált nyilvános kommunikációt kell biztosítani, amely során az üzenet tartalma potenciálisan szinte bárki számára elérhető. A tömegkommunikációs eszközök által eljuttatott információk az elsődleges befogadókön túl informális csatornákon eléri a szekunder közönséget [3], ezért lehet különösen jelentős szerepük a katasztrófavédelem egyes feladatai során. Angelusz a nyilvános kommunikáció folyamatainak négy típusát határozza meg, amelyből a következő séma rajzolható fel:

A kommunikáció típusa	Feladó	Címzett	A kommunikáció iránya
1. Az állami intézményrendszer felől a nagyközönség felé áramló üzenetek rendszere	Állami intézményrendszer	Nagyközönség~ mint társadalmi státusokhoz kapcsolódó szerepek betöltői és mint állampolgárok	Felülről lefelé
2. A társadalmi szféra keretein belül zajló nyilvános információcserék	A társadalom hasonló szintjén elhelyezkedő, nagyjából hasonló státusú és érdekeltiségű tagjai, nagyobb csoportjai		Jellemzően horizontális
3. Az állami szféra vagy annak egyes intézményei felé áramló „alulról felfelé” haladó információs folyam	A társadalmi hierarchia különböző fokozatain elhelyezkedő személyek, csoportok	Állami intézményrendszer	Alulról felfelé
4. Állami intézmények egymás felé irányuló nyilvános kommunikációja	Az állami intézményrendszer különböző feladataira specializálódott szereplői		Horizontális

1. ábra: A nyilvános kommunikáció típusai [4]

A II. világháborús bombák megtalálásakor a tűzszerészeti tevékenység sikeres elvégzése érdekében a nyilvános kommunikáció 1. típusának megfelelő sajátos tájékoztatást kellett megvalósítani. Az információáramlás iránya egyértelműen mutatott az állami intézményektől,

² a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről szóló 1999. évi LXXIV. törvény 1. § (2) bekezdés

esetünkben a katasztrófavédelem, a honvédség, a rendőrség, egyéb közreműködő szervektől a nagyközönség, azaz az adott kerületekben élő, dolgozó, tartózkodó lakosság felé. A felsorolt állami szervek közötti kommunikáció nem nyilvánosan valósult meg, hiszen e hivatalos szervek azokat a döntéshozatali és végrehajtási feladatokat látták el, amelyek jellemzően bizalmas természetűek.

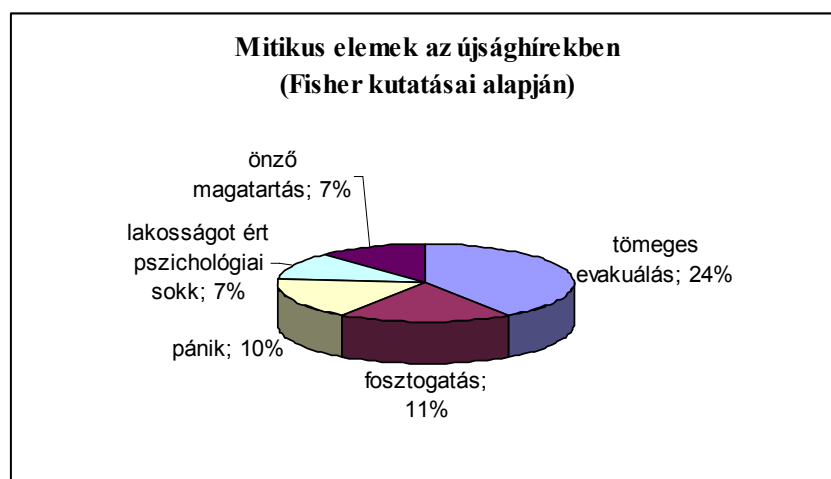
A kommunikáció kialakítása során a társtudományok hívhatók segítségül, így a pszichológia, a pedagógia, a kommunikáció, a nyelvészet tudománya. Kémenczy Iván hangsúlyozza, hogy a tájékoztatásnak pontosnak kell lennie, a szó legtágabb értelmében. Maga a tartalom pontossága az adatok, a szóhasználat és a stílus tekintetében, valamint az objektív hangvétel tekintetében [5]. Ez utóbbiért a mára már kialakult szóvivői hálózat tagjai is felelősek. Egy-egy szervezet képviselőjében a szóvivők tartják a kapcsolatot az újságírókkal, így kiemelkedő jelentőségűek a megnyilatkozásaik. A metakommunikatív jelzések, a teljes fizikai jelenlét felerősíti, míg ezek korlátozottsága vagy hiánya csökkenti a kommunikáció teljesértékűségét, mondja Angelusz Jäckel tanulmányára hivatkozva [6].

Fontos szempont még a címzetti oldal heterogenitása. A nyilvános kommunikációban figyelembe kell venni a különböző társadalmi helyzetű, különböző iskolázottságú személyek egyéni jellemzőit - a tájékoztatások tartalma valamennyi címzett számára befogadható és értelmezhető legyen, különösen veszélyhelyzetben, amikor az idő múlása életeket követelhet.

Az eddigiek alapján tehát katasztrófa helyzetben a következő, három kérdésre választ adó üzenetet célszerű kialakítani [7]:

1. Mi történt? – a helyzet tisztázása
2. Mit mondjunk? – az üzenet tartalma
3. Hogyan mondjuk? – az üzenet formája, mértéke.

A katasztrófák szociológiáját és a katasztrófák média-reprezentációját vizsgálva Császi Lajos felveti, hogy egyes kritikusok szerint a híradások a bekövetkezett szerencsétlenségek valódi állapotának tudósítása helyett bizonyos előítéletek, „mítoszok” alapján közvetítik az eseményeket [8]. E tanulmányban H. W. Fisher kutatásaira is utal, amelyből megállapítható, hogy katasztrófák alkalmával általában megalapozatlanul híresztelik a tömeges evakuálást, a lakosság pánikjelenségeit, az elszabaduló bűnözési jelenségeket, így az újságírók maguk is „mítoszokat” teremtenek az ellenőrizetlen-megbízhatatlan információk továbbításával:

2. ábra: Mitikus elemek az újsághírekben [9]

Császi szerint a katasztrófákról szóló hírek szerkezete a „hollywoodi típusú” katasztrófafilmekkel azonos forgatókönyvet követ, az újságírók tudatosan igyekeznek minél

nagyobb hitelességre szert tenni és minél több véleményt ismertetni, és a tárgyilagosságra törekvésükből adódik a média hírei objektivitásának, tudományosságának illúziója.

Dobson Tibor, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság korábbi szóvivője egy előadásában³ hangsúlyozta: „a veszélyhelyzetek során azonnal számolni szükséges a média megjelenésével, amely ha nem talál, akkor választ keres a kérdéseire...”.

A KATASZTRÓFAVÉDELMI SZERVEK TÁJÉKOZTATÁSI KÖTELEZETTSÉGE

A katasztrófavédelmi szervek tájékoztatási kötelezettségét az előbbieken jelzett törvények rögzítik. A tájékoztatás tartalmára és mikéntjére nézve egyes, - a nemzetközi jogi normáknak megfelelően a hazai jogrendbe átültetett - szakterületi szabályozásokat találunk:

a) A veszélyes ipari üzemekre vonatkozóan a hatósági engedélyezési eljárás részét képező nyilvánosság biztosítása, valamint a lakosság aktív és passzív tájékoztatása a veszélyeztető tényezőkről és a baleset bekövetkezésekor tanúsítandó magatartásokról⁴. A tájékoztató kiadvány a jogszabály szerint alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező személyek számára is érthetően, idegen szavak és kifejezések kerülésével készül el. Nemzetiségek által lakott településen a nemzetiség(ek) nyelvén is, illetve olyan településen, ahol rendszeresen tartózkodnak idegen állampolgárok, ott a megfelelő idegen nyelven is készül tájékoztató kiadvány.

b) A nukleáris és radiológiai veszélyhelyzet esetén végzett lakossági tájékoztatás szabályairól önálló kormányrendelet⁵ rendelkezik. Tekintettel a veszélyeztetés rendkívül súlyos jellegére, a kormányrendelet nemcsak az eljárási és hatásköri kérdéseket szabályozza, de alapelveket is lefektet a lakossági tájékoztatóra vonatkozóan, valamint nagyon szigorúan meghatározza a tartalmi követelményeket. A rendelet elkülöníti az információnyújtás lehetséges eszközeit a megelőzés és a bekövetkezett veszélyhelyzeti időszakban.

A lakossági tájékoztatás eszközei a megelőzés időszakában	A lakossági tájékoztatás eszközei a radiológiai veszélyhelyzet korai és késői fázisában
<i>a)</i> a Lakossági Tájékoztatási Tervben található tájékoztatási módok, valamint a Baleset-elhárítási Intézkedési Tervben kidolgozott lehetséges óvintézkedések ismertetése az érintett lakosság körében, <i>b)</i> radiológiai ismeretek beépítése a közoktatási, felsőoktatási tantervekbe, programokba, tematikákba, <i>c)</i> a hatóság és üzemeltető szervezet tájékoztató kiadványainak terjesztése, <i>d)</i> a helyi hatóságok és üzemeltető szervezet szórólapjainak és plakátjainak terjesztése, <i>e)</i> elektronikus és nyomtatott média, elektronikus posta eszközei, így például az MTV teletext közlemények az országos radiológiai távmérő hálózat adataival, központi szervek internet honlapjai, <i>f)</i> kölcsönös kommunikációs lehetőségek megteremtése: nyilvános telefonszámok, e-mail címek, szakmai	<i>a)</i> a katasztrófariportálás eszközeként jogszabályban meghatározott hiteles hírforrások (polgári védelmi riasztórendszer, MR és MTV közszolgálati műsorait sugárzó adókon, valamint országos, körzeti és helyi rádió- és televízióműsorokat sugárzó adókon), <i>b)</i> az elektronikus média honlapjain, eszközein (rádió, televízió) a szükséges lakossági tájékoztatók közzététele, teletext közlemények, <i>c)</i> helyi hírközlő eszközök, hangosbeszélők, <i>d)</i> az elektronikus posta eszközei, <i>e)</i> a sajtó, <i>f)</i> az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszer szerveinek, szervezeteinek internet honlapjai.

³ Dobson Tibor t. ezredes, szóvivő: A magyarországi ár- és belvízi katasztrófaveszélyes helyzetek kommunikációs stratégiájának tapasztalatai, Magyar Hidrológiai Társaság XXI. Vándorgyűlése, 2003. július 2-3. Szolnok

⁴ 18/2006. (I. 26.) Korm. rendelet 17-24. §

⁵ 165/2003. (X. 18.) Korm. rendelet

3. ábra: A lakossági tájékoztatás eszközei a nukleáris veszélyeztetéshez kapcsolódóan⁶

A táblázatból jól kitűnik, hogy a megelőzési időszakban az Angelusz Róbert által meghatározott nyilvános kommunikáció típusai közül több is megvalósul, alkalmazható a horizontális üzenetváltás és mindkét irányba, kölcsönösen is lehetséges a vertikális kommunikáció. A lakossági tájékoztatás alapelvei közül ezt megerősíti (1) azon elvárás, mely szerint a tájékoztatási stratégia alapján hatékony együttműködés valósul meg a nukleáris üzemeltetők, ellenőrző szervek, valamint a beavatkozó állomány között országos, területi és helyi szinten; (2) továbbá a tájékoztatást követően ellenőrizni szükséges, hogy az eljutott-e a címzethez, a visszacsatolás lehetőségét meg kell teremteni.

A veszélyhelyzeti szakaszban már csak az egyirányú, az állami intézményrendszerből lefelé eredő, az érintettek felé irányuló kommunikáció valósul meg - ezt támasztja alá az az alapelv, hogy a tájékoztatás aktív, kezdeményező, nem várja meg a jelentkező igényeket. Említésre méltó még a „tudományos megalapozottság követelménye” alapelv, amely megköveteli a tájékoztatási stratégia és a módszerek elvi kidolgozásához és folyamatos fejlesztéséhez a kommunikáció, a szociálpszichológia és más kapcsolódó tudományterületek kutatási eredményeinek felhasználását.

c) Váratlan légítámadás esetén a légiriasztásról szintén önálló kormányrendelet⁷ szól. A légiriasztás elrendelése önmagában hordozza a végrehajtás során alkalmazandó kommunikációs lehetőségeket. A nukleáris veszélyhelyzethez hasonlóan egyirányúan, fentről lefelé valósul meg az állami intézményrendszerrel a lakosság felé történő tájékoztatás. A jogszabály tételesen felsorolja, mely szervezetek teszik közzé az előre meghatározott tartalmú felhívásokat. Légiriadó elrendelésekor nincs lehetőség a nyilvános kommunikáció horizontális és visszacsatoló jellegű típusára, ezek a katasztrófákra történő felkészítési időszakban, a megelőzési feladatok végrehajtásakor valósíthatók meg. Sőt, ezekben az időszakokban kifejezetten szükség van az intézmények közötti és a lakosságtól az állami intézményrendszer felé irányuló nyilvános kommunikációra annak érdekében, hogy a veszélyhelyzeti riasztás elérje célját és a vevői oldal is „működjön”.

A BOMBÁK MIATTI KITELEPÍTÉSEKRŐL SZÓLÓ HÍREK

A II. világháborús bombák miatti kitelepítésekről szóló híreket tanulmányozva valóban felfedezhetünk olyan visszatérő fordulatokat és szerkezeti sajátosságokat, amelyekre a kutatók már rávilágítottak. A vizsgált nagy látogatottságú internetes oldalakon hasonló dramaturgiát követve tudósítanak az eseményekről, adnak háttérmagyarázatokat, és hatnak az érzelmeinkre, de semmiképpen nem jelenik meg az a nyilvános kommunikáció, amelyet elvárásaként támaszthatnánk a dolgozat első részében bemutatott szakirodalmi áttekintés alapján.

Az elmúlt nyáron májusban az Infoparkban, júliusban Angyalföldön és Ferencvárosban volt szükség nagy létszámú kitelepítésre a fel nem robbant bombák hatástalanítási és elszállítási feladatai miatt. Az aktuális híreket valamennyi sajtóorgánum a vezető helyen szállította, ki rövidebb, ki hosszabb terjedelemben – ez adja a dolgozat vizsgálatának tárgyát. Az elméleti

⁶ 165/2003. (X. 18.) Korm. rendelet 3. sz. melléklete alapján

⁷ 186/2007. (VII. 18.) Korm. rendelet

ismeretek alapján elemzésre került a cikkek szerkezete, hangvétele, információ-tartalma, a közös és eltérő sajátosságok. A vizsgált honlapok:

Index.hu – csak az interneten megjelenő széleskörű, tárgyilagosságra törekvő híroldal;

Nol.hu – a Népszabadság országos napilap online internetes változata;

Velvet – az Index mellett működő, bulvár jellegű internetes portál;

Blikk.hu – a Blikk című bulvár jellegű napilap online internetes változata;

Az *Index.hu* elnevezésű internetes lap nagy hangsúlyt fektet a sokoldalú, szakmai alapokon nyugvó tájékoztatásra. Kihhasználva a korszerű technikai lehetőségeket, gyakran és az eseményeket követve gyorsan frissíti a közzétett információkat, él a „percről-percre” tudósítás eszközével – ehhez nem csak saját helyszíni újságíróitól, de az adott területen lévő olvasóitól érkező adatokat is csatolja. A bombák megtalálásakor rövid időn belül felkereste az érintett állami intézmények képviselőit (szóvivőjét, sajtóügyeletesét) az autentikus információk érdekében. A tudósításokban előforduló fogalmak, szakkifejezések, folyamatok közérthető magyarázatára magas rangú, illetve tudományos körökben elismert szakembereket kért fel és kapcsolódó anyagként tudományos-történelmi dokumentumokból készített összeállítást.

A *Nol.hu* oldalon a folyamatos frissítések eredményeként az Index-hez hasonlóan jellemzően aktuális, az eseményekkel lépést tartó tájékoztatást olvashatunk. Szintén tükröződik a sokoldalú, elfogulatlan közlések igénye, elsősorban tényszerűek, kellően részletesek a tudósítások. A szakértői nyilatkozatok mellett általában megszólaltat egy-egy magas rangú politikust, vagy az ügyben érintett vezetőt, minisztert és jellemző, hogy történelmi kapcsolatokra is rámutat.

A tények közlésén túl mindkét lap – bombák miatti kitelepítésről készült tudósításainak - *közös vonásait* így összegezhetjük:

- a felvezető szövegben utalnak arra, hogy ez az esemény nagyobb, veszélyesebb, széleskörűbb, mint az eddigiek, például a következő fordulatokkal: „a szakemberek nem emlékeznek arra, hogy ennél nagyobb talákozott volna...”; „arra még soha nem volt példa...”; „minden eddiginél nagyobb...”;

- általában a rendelkezésre álló statisztikai adatokkal kitérnek az érintettek, a védekezésbe bevont erők, eszközök, szervezetek létszámára, amennyiben nincs ilyen adat, becslésekkel pótolják, amelyek mindig egy kicsit túlzóak és szélső értékeket mutatnak: „6-8 ezer embernek, de az is elképzelhető, hogy akár tízezer embernek is el kell hagynia az otthonát...”; „az akcióban mintegy 500 rendőr, polgárőr, katasztrófavédelmi szakember vesz részt...”;

- jellemző az is, hogy a tényszerű közléseket követően emocionális elemekkel „viszik közel” az olvasókat az eseményekhez – az érintett lakosság hangulatát tükrözik érzelmeket kifejező jelzőkkel, szemléletes mini-sztorikkal, valamint sok képpel; az *Index.hu* általában térképen is ábrázolta a kitelepítési területeket és animációval illusztrálta a bombák esetleges felrobbanásának hatótávolságát; „Előkerültek az üdítők, sörök, de van aki vízpipázva szemlélődik”; „egy kék otthonkás idős hölgyet...”; „keseregnek a zömében idős helybeliek...”;

- óvatos kritikák is megjelentek e két honlap írásaiban, amelyeket a szakértők, vagy a szóvivők fogalmaztak meg; „...elárulta, a kiürítésen dolgozó szervezet nem koordinálta senki”; „az elhárításban részt vevő szervek szerint kisebb nehézségek ellenére rendben zajlott a terület kiürítése...”

- alkalmanként a felmerülő problémákat és hiányosságokat is szóvá tették a tudósítások, amelyeket levetítettek az egyes személynél jelentkező hatásokra: „volt, akit nehezen lehetett meggyőzni arról, hogy...”; „kisebb gondot okozott az információhiány...”;

- a híreket többször a legutóbbi hasonló eseményre és végkimenetelére történő utalással fejezték be; „Legutóbb két hete, július 16-án találtak egy féltonnás...”; „Akkor szintén ki

kellett üríteni a környéket...”; „Az infoparki építkezések során már több második világháborús bombát is találtak.”

A *Velvet* és a *Blikk* kifejezetten bulvár hírekkel foglalkozó lapok, ennek megfelelően a „bombahíreket” nagyon személyes hangvétel jellemezte. Elsősorban az egyes résztvevők („szenvedő alanyok”) saját élményeit közvetítette, tragikus felhanggal. Kevés tényleges információkat tartalmaznak ezek a hírek, inkább érzelmileg közelítenek az eseményekhez, hétköznapi emberek hétköznapi életét ábrázolva. Több esetben kifejezetten általánosításokat találunk, amelyek szenvedésről, káoszról, bizonytalanságról és információhiányról szólnak: „Az általános vélekedés szerint elég kaotikusan zajlott a terület kiürítése.”; „sok idős ember a gyógyszerét sem vitte magával, ők remélték...”; „Az asszony sírva jött, hogy azonnal hagyjuk el a házat...”; „a mi házunkban a fele lakó ott maradt, mert ott laknak öregek, meg nyomorékok...”; „egyszer azt mondják, hogy igen, aztán meg azt, hogy nem...”. Más alkalommal rendkívül szűkszavúan, száraz tényeket közölnek a bulvárlapok, kifejezetten az MTI tudósításait átvéve.

Sajátossága ezen híreknek az is, hogy a címek túlzóak, sokszor többet/mást mondanak mint maga a közlendő híryanag: „Éjjel mehettek haza az angyalföldiek”; „Egy óriásbomba miatt kitelepítés Angyalföldön”; „Péter - neki nem kellett elmennie”; „Ferenc - otthon hagyta a kutyáit”; „Varga Józsefné - türelmesen vár”.

Érdekes momentuma az egyik cikknek a hamis cinkosság vállalása a szereplővel, aki megsértve a kihirdetett lezárásokat, kertek alatti utakon mégis bement a veszélyes zónába: „...Már idefele sem akartak átengedni, de átjöttem az alsó útvonalakon - mi is megerősíthetjük Attila észrevételeit. Át lehetett osonni a lezárt területeken.”

BEFEJEZÉS

A hazai és nemzetközi kutatók bebizonyították, hogy a szociológia, mint a társadalom törvényszerűségeit vizsgáló tudományág eredményei hasznosíthatóak a katasztrófavédelem szociológiája területén is. Sajátos szelete mindennek a kommunikáció – közlés – tájékoztatás viszonya, amely különösen fontos szerepet kap a katasztrófavédelem lakosságvédelmi feladatai között. A szociológiai kutatások megalapozzák a nyilvános kommunikáció sikerességét, így a végrehajtás során hatékony és eredményes tájékoztatás valósítható meg. További külön vizsgálat tárgyát képezi azonban, hogy a magyarországi társadalmi viszonyok között mely kommunikációs csatornák a legmegfelelőbbek a rendkívüli körülmények között. A jogszabályi rendelkezések elsősorban a közszolgálati rádió- és televízióadásokat – Magyar Rádió, Magyar Televízió, Duna Televízió, Magyar Távírási Iroda - jelölik ki a hivatalos tájékoztatók közzétételére, ezek általánosan elfogadott és ismert hírforrások. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy az infokommunikációs technika fejlődésével a média különböző szinterei újabb és újabb lehetőségeket biztosítanak a lakosság katasztrófavédelmi tájékoztatására. Dolgozatomban azt vizsgáltam, hogy konkrét esetben, a II. világháborús bombák miatti polgári védelmi feladatok végrehajtásáról szóló hírekben hasznosultak-e az internetes tájékoztatásban rejlő lehetőségek. Megállapítható: a tényszerű tudósítások mellett a vizsgált híryanagokban nem jellemző, hogy pontos adatokat, vagyis iránymutatást adjanak arról, mi a konkrét teendő veszélyhelyzetben, kinél, hogyan, milyen módon lehet érdeklődni. Ezen információk nyomokban jelentek csak meg és bár a befogadóköröket és a kitelepítések lehetséges időtartamát megjelölték, az adatok hosszú összefoglalókba ágyazva, számtalan más, a követendő magatartás szempontjából nem releváns adatok között voltak fellelhetők. A szóvivői és sajtóügyeletesi nyilatkozatok némileg pótolták az említett hiányosságokat, mégis indokolt a tapasztalatok összegzése és a következtetések levonásából tanulságok, további

fejlesztési területek, feladatok megfogalmazása. Sokkal tudatosabban kell törekedni a rendelkezésre álló lehetőségek kihasználására.

Külföldi példákat keresve Nagy Britanniában figyelemre méltó terveket találunk. A Plymouth közelében lévő nukleáris létesítményhez kapcsolódó veszélyhelyzeti riasztó rendszer eddigi sziréna-hálózatát új rendszer váltja fel a következő évtől. Ez a terület „veszélyekben gazdag”, mert a nukleáris létesítmény mellett a haditengerészet fegyverraktára, üzemanyagtárolók és gázvezeték is található itt, ezért a szirénákkal leadott jelzés már nem alkalmas a lakosság riasztására. A jövőben a környezet radioaktív szennyezése esetén a két kilométeres veszélyeztetett zónában a mobiltelefonokra küldött szöveges, vagy képüzenetekben, illetve mobiltévé útján tájékoztatják majd a lakosságot az eseményről és a követendő védelmi szabályokról. A tervek szerint a városrészben mintegy húszezer lakos kaphat ily módon riasztást nemcsak a nukleáris veszélyekről, de más kockázatot jelentő rendkívüli eseményről is. Egy bizottságot hoztak létre a Védelmi Minisztérium, a Cornwall Megyei Önkormányzat, a különböző veszélyes létesítmények üzemeltetői és a lakosságvédelmi feladatokat ellátó állami intézmények (tűzoltóság, rendőrség) szakértőiből, amely bizottság javaslatokat dolgozott ki a lehetséges üzenetek szövegére vonatkozóan. Néhány példa: „*OMG SOS Nuk lk (Oh my god, Save Our Souls, Nuclear leak ~ SOS, radioaktív szivárgás); TXC wst alrt (Toxic waste alert ~ Riadó! Mérgező szennyezés); dngr! (Danger! ~ Veszély!)*”. Természetesen ellenzők is akadnak: egyes vélemények szerint az ötlet képtelenség, és különböző kifogásokat emelnek ellene, például technikai akadályok, egyes személyek, akik nem tudják alkalmazni a modern eszközöket, vagy olyan szituációkat sorolnak fel, amelyekben nem alkalmas az ilyen riasztási módszer. [10]

A fentiek is bizonyítják, hogy egyetlen módszer alkalmazása nem megfelelő, a lakosság számára a leghatékonyabb, a célcsoportot elérő és értelmezhető módszerrel és tartalommal kell veszélyhelyzeti tájékoztatást megadni – de követni és használni kell a tudomány és a technika fejlődésének vívmányait.

dr. Mógor Judit

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Katonai Műszaki Doktori Iskola
judit.mogor@katved.hu

HIVATKOZÁSOK

[1] Császi Lajos: Katasztrófák média-reprezentációja, JEL-KÉP 1999. 3. szám
<http://www.c3.hu/~jelkep/JK993/keret.htm>

[2] Angelusz Róbert: A láthatóság görbe tükrei
Új mandátum Könyvkiadó Budapest, 2000, p. 28.

[3] Uo. p. 21.

[4] adatok forrása: Uo. p. 25-28., a táblázatot készítette a szerző

[5] Dr. Kémenczy Iván: Tömegkatasztrófák pszichológiai hatásai, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980, p. 90-92.

[6] Angelusz Róbert: A láthatóság görbe tükrői
Új mandátum Könyvkiadó Budapest, 2000, p.67.

[7] Katasztrófapszichológia (szerk.: Csernyikné Dr. Póth Ágnes), Rendőrtiszti Főiskola
nyomdája, Budapest, 2007, p.108.

[8] Császi Lajos: Katasztrófák média-reprezentációja, JEL-KÉP 1999. 3. szám
<http://www.c3.hu/~jelkep/JK993/keret.htm>

[9] adatok forrása: Uo., a grafikont készítette a szerző

[10] *Families to be warned by text message in the event of a nuclear disaster* (by Urmea Khan) „Telegraph” napilap internetes online változata
<http://www.telegraph.co.uk/news/newsttopics/politics/defence/3903995/Families-to-be-warned-by-text-message-in-the-event-of-a-nuclear-disaster.html>

ALKALMAZOTT JOGSZABÁLYOK

1. a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény
2. a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény
3. váratlan légitámadás esetén a légiriasztás rendszeréről szóló 186/2007. (VII. 18.) Korm. rendelet
4. a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 18/2006. (I. 26.) Korm. rendelet
5. a nukleáris és radiológiai veszélyhelyzet esetén végzett lakossági tájékoztatás rendjéről szóló 165/2003. (X. 18.) Korm. rendelet
6. az óvóhelyi védelem, az egyéni védőeszköz-ellátás, a lakosság riasztása, valamint a kitelepítés és befogadás általános szabályairól szóló 60/1997. (IV. 18.) Korm. rendelet